

Bijlage VWO
2019

tijdvak 2

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 De gewone burger

tekst 1

Meer gewone burgers op tv; niet alleen de boze

Bij de Tweede Kamerverkiezingen stemde een op de drie Nederlanders op basis van de informatie die ze kregen van de publieke omroep. Dat zei Gijs van Beuzekom, netmanager van NPO 2, gisteren in Hilversum bij het omroepdebat.

Het debat van dinsdag had als centrale vraag of de publieke omroep wel alle geluiden in de samenleving laat horen. In november zei bestuursvoorzitter Shula Rijxman dat de NPO beter zijn best ging doen om alle soorten Nederlanders aan het woord te laten. Tijdens de verkiezingscampagne kwam vervolgens een stroom van programma's op gang met kiezers uit het land.

EénVandaag, Pauw & Jinek, Brandpunt, Nieuwsuur, het herrezen Lagerhuis; allemaal haalden ze gewone burgers binnen. Is de omroep geslaagd in de opzet?

Rijxman vindt van wel, net als andere sprekers dinsdag. Zij zei dinsdag dat het tonen van alle lagen van de bevolking een belangrijke taak is van de omroep, opdat de kijker via de tv ook kennismaakt met de ander: "Een voorwaarde voor een goed functionerende democratie is dat er een minimaal gedeeld beeld van de werkelijkheid bestaat."

35 Beeld komt niet overeen met werkelijkheid

Jan Eikelboom van Nieuwsuur zet daar echter vraagtekens bij. "Het beeld in de media komt niet overeen met de werkelijkheid. Dat geldt voor Antillianen, moslims, maar ook voor bijvoorbeeld PVV'ers, die worden weggezet als schreeuwende tokkies¹⁾."

45 Bert Huisjes van omroep WNL: "De meeste redacteuren wonen in Amsterdam en vinden het probleem met bakfietsen veel urgenter dan mensen uit Apeldoorn."

50 Een van de oplossingen zou zijn om de redacties gemengder te maken.

Eikelboom maakt voor Nieuwsuur binnenlandse reportages. In de serie 'Buiten het Binnenhof' portretteerde hij een breed palet aan gewone burgers. "Er komen op tv best veel burgers aan het woord", zei hij voor aanvang van het debat in Hilversum. Dat is volgens Eikelboom niet louter een reactie op de opkomst van het populisme. "Het heeft ongetwijfeld met Trump en Wilders te maken. Maar het gaat om bezorgde burgers in brede zin. Er zijn ook veel burgers ontevreden die geen angst voor de islam of vluchtelingen hebben."

Eikelboom zegt dat hij is geschrokken van de kloof tussen burgers en politiek. “Of burgers zich nu zorgen maken over moslims, populisme of armoede; ze zijn allemaal negatief over politici. Politiek is te negatief, er is een gebrek aan fatsoen, en iedereen begint over die duizend euro die premier Rutte had beloofd.”

Waarom laat de omroep zoveel gewone mensen aan het woord? “Deze samenleving bestaat uit eilandjes en men weet niet meer wat er op andermans eiland gebeurt. De kloven ontstaan door onwetendheid. De publieke omroep kan, door verbreding te zoeken, bruggen slaan tussen die eilanden.”

naar: nos.nl, 24 maart 2017

noot 1 De term tokkie wordt gebruikt als een scheldwoord voor een persoon of groep mensen met een asociale mentaliteit/asociaal gedrag.

Opgave 2 Terug naar een meerderheidsstelsel?

tekst 2

Hoe zou de Kamer eruitzien met een meerderheidsstelsel?

Hoe zou de Kamer er na deze verkiezingen uitgezien hebben als alles bij het oude was gebleven?

Voor een antwoord op deze vraag
5 zijn er een paar cruciale aanpas-
singen nodig ten opzichte van de
situatie honderd jaar terug. Alleen al
omdat de Tweede Kamer honderd
jaar geleden geen 150, maar 100
10 leden telde. Maar ook omdat de
bevolkingsconcentraties nu heel
anders zijn en omdat Flevoland
destijds nog niet bestond. De lijnen
van de districten moesten in de kaart
15 dus anders worden getrokken dan
toen gebeurde (zie figuur 1).
Nederland is opgedeeld in 150
gelijke districten, met gemiddeld
115.000 inwoners per district. Daarbij
20 is geprobeerd zo veel mogelijk duidelijke
regionale identiteiten als uit-
gangspunt te hanteren. Grote steden
zijn langs wijkgrenzen gesplitst.
Bovendien is er gewerkt met een
25 systeem van relatieve meerderheid.

De gevolgen van terugkeer naar een
meerderheidsstelsel zijn zichtbaar
gemaakt in figuur 1 en 2.

Onerlijk

30 De ondervertegenwoordiging van
kleinere partijen was een van de
belangrijke argumenten voor de

systeemwijziging honderd jaar
geleden. “Een scheve verhouding
35 tussen electorale steun en het daad-
werkelijk behaalde zetelaantal vinden
wij Nederlanders niet eerlijk”, zegt de
Leidse hoogleraar politicologie Ruud
Koole.

40 In het Nederland van de negentiende
eeuw hadden de verkiezingen voor
veel kiezers praktisch gezien geen
enkele betekenis, omdat hun favo-
riete partij geen enkele kans had op
45 een meerderheid in hun district.

Voordelen

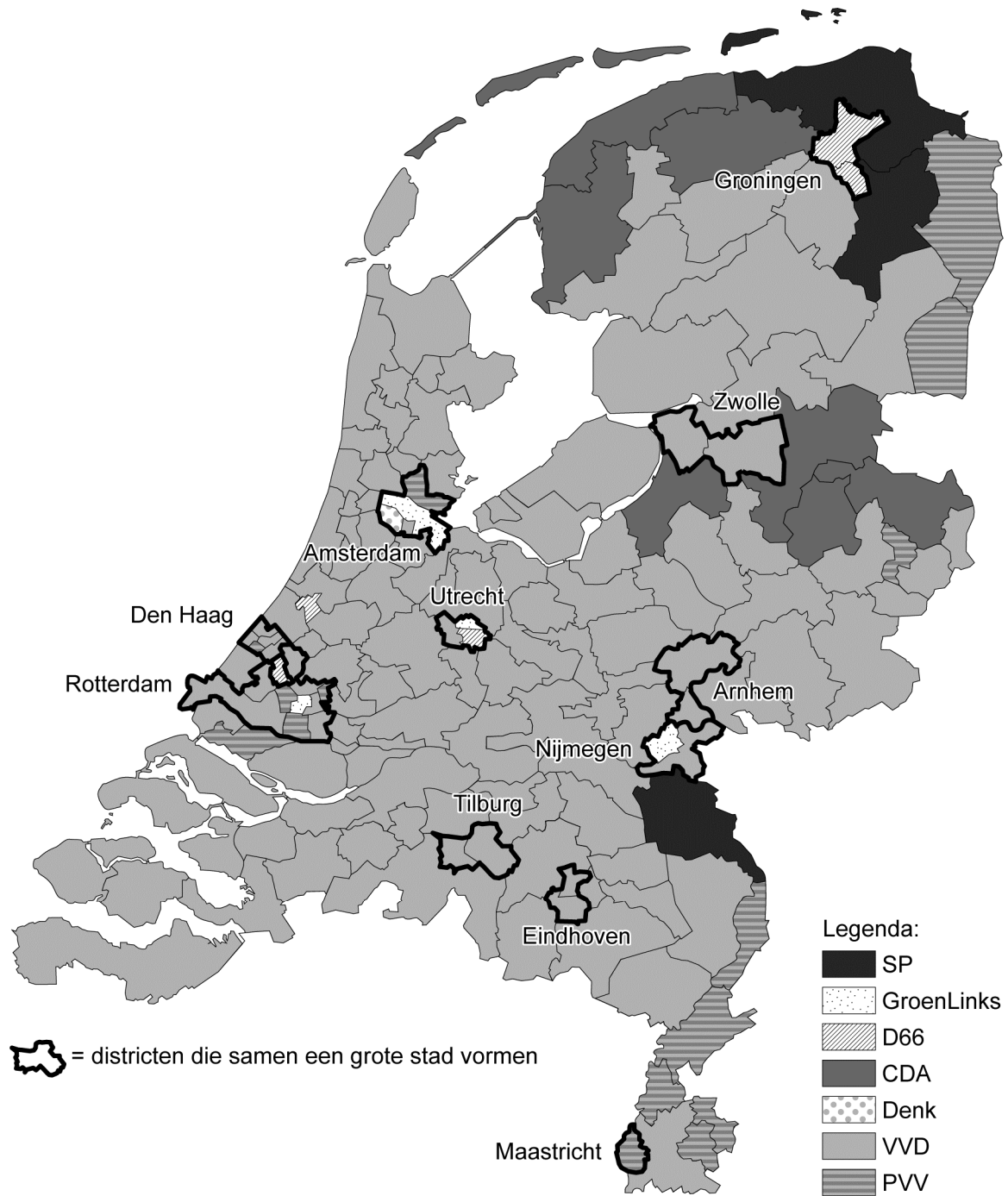
Een districtenstelsel heeft echter ook
voordelen. “Als je in het huidige
Nederland je stem hebt uitgebracht
50 en de uitslag is duidelijk, moet je
maar afwachten wat voor kleur het
uiteindelijke kabinet krijgt”, legt Koole
uit. “Daar hebben de Britten veel
minder last van. Die hebben meer het
55 gevoel dat zij rechtstreeks bepalen
wie er aan de macht komt.”

Bovendien is er in Groot-Brittannië
een sterkere regionale band tussen
Lagerhuisleden en hun achterban.
60 Wie daar zorgen of vragen heeft over
een bepaald onderwerp, kan die
vrijdagmiddag rechtstreeks kwijt
tijdens het spreekuur van zijn ‘eigen’
Lagerhuislid. Die komt in Londen op
65 voor zijn eigen district.

naar: nos.nl, 24 maart 2017

figuur 1

Verkiezingsuitslag in het meerderheidsstelsel

naar: nos.nl, 24 maart 2017

figuur 2

Vergelijking zetelverdeling bij verschillende kiesstelsels

Zetelverdeling in huidige kiesstelsel
Uitslag Tweede Kamerverkiezingen 2017

partij	aantal zetels
VVD	33
PVV	20
CDA	19
D66	19
GL	14
SP	14
PvdA	9
CU	5
PvdD	5
50PLUS	4
SGP	3
Denk	3
FvD	2

Zetelverdeling in meerderheidsstelsel
Fictieve uitslag

partij	aantal zetels
VVD	110
PVV	15
CDA	7
D66	7
GL	7
SP	3
Denk	1

naar: nos.nl, 24 maart 2017

Opgave 3 Politiek & klimaat

tekst 3

Trump: 'Parijs' was ramp voor economie VS

Vanavond in de Rozentuin van het Witte Huis, waar presidenten graag hun successen vieren, maakte Donald Trump aan de laatste twijfel
5 een einde. Het klimaatakkoord van Parijs, waar tot nu toe alleen Syrië en Nicaragua buiten vielen, wordt door hem opgezegd. Alleen op veel gunstiger voorwaarden voor de VS
10 wil hij eventueel weer aanhaken.

Net als tijdens de campagne, toen hij de opzegging nadrukkelijk beloofde, hekelde Trump de afspraken in Parijs als economisch rampzalig voor de
15 Verenigde Staten. De beperking van de inzet van fossiele brandstoffen zal de economische groei afknijpen en miljoenen banen kosten.

Aan het besluit ging een heftige interne strijd in het Witte Huis vooraf.
20 'Nationalisten', zoals zijn adviseur

Steve Bannon, wilden dat hij zijn belofte nakwam en de VS losmaakte uit een akkoord dat volgens hen de
25 soevereiniteit van het land aantast. 'Internationalisten', zoals minister van buitenlandse zaken Rex Tillerson, pleitten voor blijven, uit angst dat de betrekkingen met de
30 rest van de wereld schade op zullen lopen. Het land zal in een aantal fora niet meer meepraten of serieus genomen worden.

En handelspartners als China of
35 Europa, zo waarschuwden grote Amerikaanse bedrijven, zouden kunnen besluiten dat bedrijven in de VS door het gebrek aan actie tegen broeikasgassen een oneerlijk
40 concurrentievoordeel hebben. Dat zou kunnen leiden tot een 'CO₂-heffing' op Amerikaanse producten en – als de VS antwoordt met invoerheffingen – een handelsoorlog.

naar: Trouw, 1 juni 2017

tekst 4

Rutte III legt klimaatdoel in wet vast

Met een klimaatwet en een nieuw energieakkoord geeft het nieuwe kabinet zijn duurzame ambities vorm. Er komt een klimaatwet met juridisch
5 afrekenbare milieudoelen, zoals het terugbrengen van de CO₂-uitstoot. Daarmee maakt het nieuwe kabinet serieus werk van het internationale klimaatakkoord van Parijs.

10 De komst van een klimaatwet is een vurige wens van D66 en de ChristenUnie. Deze partijen

ondertekenden vorig jaar het initiatief van PvdA en GroenLinks om tot zo'n
15 wet te komen. De wet die het aanstaande kabinet voor ogen heeft, is een afgezwakte variant van het oorspronkelijke voorstel.

Het regeerakkoord zal enkele
20 concrete milieumaatregelen bevatten, zoals, naar verluidt, een kilometerheffing voor vrachtverkeer en geld voor woningcorporaties om huurpanden extra te isoleren.

naar: Trouw, 6 oktober 2017

figuur 3

bron: www.tomjanssen.net, 6 juni 2017

Opgave 4 Buienradar voor boeven

tekst 5

Misdaad voorspellen, het kan echt

Het is géén ‘glazen bol’, volgens de Nationale Politie. Toch probeert een nieuw computersysteem (CAS) de plaats en het tijdstip van zakken-
5 rollerij, straatroof, geweld, diefstal en bedrijfsinbraken vooraf te voorspellen. Maandag presenteerde de politie resultaten van pilots in ondermeer Hoorn, Enschede, Groningen
10 en Den Haag.

Het systeem gebruikt data, héél veel data, om daarmee bijvoorbeeld woninginbraken te voorspellen. CAS wordt onder andere ‘gevoerd’ met
15 informatie uit aangiften en gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Bij deze laatste bron gaat het bijvoorbeeld om informatie over het aantal uitkeringen per
20 wijk, leeftijden, geslacht en gezins-

samenstellingen. Computerberekeningen bepalen vervolgens waar en wanneer de politie een verhoogde kans op criminaliteit kan verwachten.
25 De politie speelt daarop in door extra te surveilleren in die wijken.

Moord niet

CAS legt als het ware een raster over een wijk, met ‘vakjes’ van 125 bij 125
30 meter. Als een vakje rood is, voorspelt CAS problemen zoals een straatroof. Het systeem doet voorspellingen binnen tijdslots van maximaal vier uur.
35 Hoe meer gegevens het systeem heeft, hoe slimmer het voorspelt. Moord komt te weinig voor om er met big data goede voorspellingen over te doen.

naar: NRC Handelsblad, 16 mei 2017

tekst 6

Predictive policing: Buienradar voor boeven

Oud-politiemedewerker Rienks schreef voor de politieacademie het boek *Predictive Policing: Kansen voor een veiligere toekomst*.

5 “Predictive policing kan ons een hele hoop ellende besparen. Er zitten natuurlijk allerlei haken en ogen aan, maar als je vertrouwen hebt in de modellen en ze goed toetst, dan kun
10 je een hoop narigheid voorkomen.”

Die haken en ogen, daar heeft Rienks nog een leuk verhaal over. Door gegevens over kentekens en reispatronen te combineren kan de
15 politie sinds 2011 auto’s opsporen waarvan de kans statistisch gezien groot is dat er drugs mee gesmokkeld worden. Die aanpak werpt zijn vruchten af: door de controle te
20 focussen op de voertuigen die de computer aanwijst, is het aantal gevonden grammen heroïne per gecontroleerd voertuig gestegen van 5 naar 1027. Rienks: “Het werkt erg
25 goed, maar het gaat ook weleens mis.” Zo kon het dat een poos geleden een verdachte auto op de snelweg in de buurt van Rotterdam met veel toeters en bellen werd
30 klemgereden. De bestuurder bleek geen drugssmokkelaar, maar een geschokte oudere dame die net een

sputje voor haar poedel had gehaald. Haar pas aangeschafte
35 tweedehands auto was, zo werd later duidelijk, van een smokkelaar geweest. Het nummerbord stond daarom nog in het systeem. De route die ze die dag reed, paste toevallig
40 precies in een verdacht reispatroon.

(...) Er wordt steeds meer gemeten en gedeeld, niet in de laatste plaats dankzij smartphones en sociale media. Het valt te verwachten dat
45 daar, nu voorspellingstechniek royaal voorhanden is, alleen maar meer gebruik van gemaakt zal worden.

Het sluipende gevaar is wat de WRR ‘datadeterminisme’ noemt. Het risico
50 dat individuen worden beoordeeld op basis van wat statistisch gezien aannemelijk is dat ze gaan doen, in plaats van wat ze feitelijk gedaan hebben. Universitair docent criminologie Marc Schuilenburg heeft er
55 een andere, meer dramatische term voor: ‘de gedachtenpolitie’ – een politieorganisatie meer gericht op intentie dan op de daad zelf. Deze verschuiving naar intentie is volgens
60 Schuilenburg deel van een bredere ontwikkeling. (...)

naar: De Groene Amsterdammer, 8 juni 2016

tekst 7

Experiment Pennsylvania

De Amerikaanse staat Pennsylvania werkt momenteel aan een systeem dat rechters helpt bij het bepalen van de strafmaat. Op basis van onder
5 meer iemands criminele verleden (eerdere arrestaties en veroordelingen), geslacht, leeftijd en postcode wordt een voorspelling gedaan over

zijn toekomstige wandaden. Is de kans statistisch gezien groot dat een
10 dader ooit opnieuw een vergrijp pleegt, dan kan hij bij voorbaat extra zwaar gestraft worden. Andersom kan een dader aan wie een hemels-
15 blauwe toekomst wordt toegedicht strafvermindering krijgen.

naar: De Groene Amsterdammer, 8 juni 2016

Opgave 5 Overname Nederlandse media

tekst 8

De Nederlandse media zijn niet langer Nederlands

Misschien kijkt u Heel Holland Bakt, leest u 'de krant van wakker Nederland' en luistert u naar 100%NL. Oer-Hollandse namen die
5 niet doen vermoeden dat de makers in buitenlandse handen zijn. De producent van Heel Holland Bakt is onderdeel van een Duits media-concern, De Telegraaf heeft sinds
10 juni dit jaar een Belgische eigenaar en het moederbedrijf van 100%NL is voor 60 procent in handen van een Oostenrijker.

Buitenlandse eigenaren zijn eerder
15 regel dan uitzondering in de Nederlandse mediasector. Sinds de overname van Telegraaf Media Groep (TMG) door Mediahuis zijn vier van de zes grote media-
20 organisaties in Nederland in buitenlandse handen.

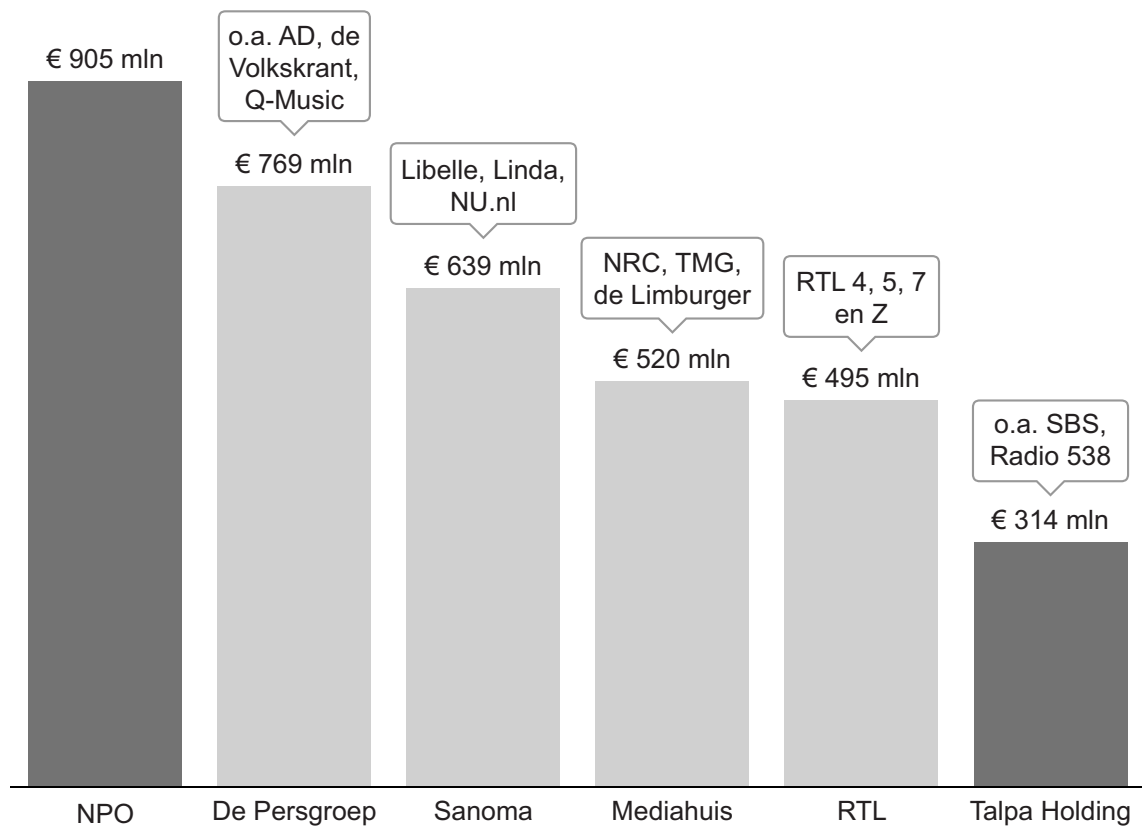
Hoe erg is dat? Volgens het Commissariaat voor de Media, dat toeziet op de pers, heeft de verkoop-
25 golf van de laatste jaren geen negatieve gevolgen voor de nieuwsvoorziening. "Ook wanneer de dagbladenmarkt in handen is van enkele partijen kan er nog een divers aanbod zijn. Wel wordt het risico op een
30 afname groter", aldus een zegsman.

Net als bij TMG leeft bij NRC niet het idee dat 'de Belgen' een gevaar vormen. NRC-hoofdredacteur Peter
35 Vandermeersch: "... (a) ... van NRC bepaalt heel helder dat NRC onafhankelijk is en blijft. Mediahuis heeft in de voorbije drie jaar nog nooit geprobeerd om aan die
40 onafhankelijkheid te tornen."

naar: NRC Handelsblad, 8 september 2017

figuur 4

Zes grote mediaorganisaties

Legenda:

- in Nederlandse handen
- in buitenlandse handen

naar: NRC Handelsblad, 8 september 2017

Toelichting

De bedragen geven de meest recente jaaromzet (per september 2017) van de mediaorganisaties aan. Bij de NPO betreft dit bedrag het meest recente budget (per september 2017).